

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ ନମଃ ।

କବି କାଲିଦାସେର ହେଁବାଲୀ

ଧାର୍ଧା ଆର ଧାର୍ଘା

ଅକ୍ଷାଶକ ଓ ଲେଖକ—
ଶ୍ରୀକୃତ୍ୟାଶ୍ଚ ଚତୁରତ୍ତୀ
ସାଂ ଫୁଲିଯା, କୁଫୁଲନଗର
ପୋ: ବୁଟ୍ଟଚା, ଜେଳୀ ନଦୀଯା

ତୁମ ହଟିଲେ ମାର୍ଜନୀ କରିବେନ ।

ମୁଲ୍ୟ—୧୦ ପତ୍ରସା

ଶତ୍ରୁ—୧

ତିନ ଅକ୍ଷରର ନାମ ତାର ସର୍ବଦୋକେ ଥାଏ ।
ଶ୍ରୀମ ଅକ୍ଷର ନା ଧାକିଲେ ଶୋକେ ମନ୍ଦ ହେ ।
ମଧ୍ୟମ ଅକ୍ଷର ନା ଧାତିଲେ ନାକ ନଡ଼ିବଢ଼ ହରେ ।
ଅଞ୍ଚଳୋପେ ଆହାରେତେ ମୁଖ ଚାଲିକେ ଥରେ ।

ଶତ୍ରୁ—୨

ତିନ ଅକ୍ଷରର ନାମ ତାର ସର୍ବଦୀପ୍ତୀ ରତ୍ନ ।
ମଧ୍ୟମ ଅକ୍ଷର କେଟେ ଛିଲେ ତରିକୁନ ଗାଁର ନୀ
ଶ୍ରୀମ ଅକ୍ଷର କେଟେ ଦିଲେ ସର୍ବଦୋକେ ଥାଏ ।
ଶେଷ ଅକ୍ଷର କେଟେ ଦିଲେ ସମ୍ବାଦୀକେ କାମାଡ଼ାଟି ।

ଉତ୍କଳ—୧) ଚାରି, ୨) ବିଚାନୀ ।

(২)

শঁশ—৩

তিনি অক্ষরে নাম তার সর্বলোকে পাই ।
 শেষ অক্ষর চেড়ে দিগে বড় খাদ পাই ॥
 মধ্যাম অক্ষর চেড়ে দিলে মীনের বিমান ।
 শেষম অক্ষর ঘূচাইলে হয় সর্বমাণ ॥

শঁশ—৪

দুই অক্ষর নাম তার উনে ভুয় পাই ।
 কথসে আকার দিলে সর্বলোকে পাই ॥
 শেষ অক্ষবেট্টি বোগে হৃষয়েতে রাখি ।
 তারগণে তা দিলে আদরেতে জাকি ॥

শঁশ—৫

দুই অক্ষরের নাম তার সর্বলোকে ধানি ।
 নিটেতে পুরুষ তার উপরে কামিনী ॥
 মৃখেতে করিয়া ওাস উদরে চিবাই ।
 তাহার উচ্ছিষ্ঠ দেব হৃষগণে পাই ॥

শঁশ—৬

আহারে স্থগণ অতি মিধ্যা কধা নয় ।
 তিনি বর্ণের নাম তাহ করত নির্বল ॥
 আচূচর ঘূচাইলে লক্ষাইয়া যাব ।
 শেষ বৰ্ণ না ধাকিলে সমর বুরাব ॥

শঁশ—৭

দেখ দেখ কাট কাট দেখ খোড়া খোড়া ।
 শিষ্টে তার চেড়ে লোক নহে কিঞ্চ ষোড়া ॥
 নি জীৱ শৰীর কিঞ্চ খট খট কয়ে ।
 একটা শিঙের শিং দেখ তার পরে ॥

উত্তর—৩) আমড়া, ৪) যম, ৫) যাতা, ৬) পশতা,
 ৭) খড়ম ।

(३)

পঞ্চ—৮

অ'ছে কল আছে কল সাটি পাশা রাগ ।
 অনিল অনিল কল তিনের পরশ ॥
 যুথে যুথে করু কথা একবোল বলে ।
 মা ডাকিলে রহে চুপ হাতে তাতে চলে ॥

পঞ্চ—৯

জীব নব অঙ্গ নব বুঝে দেখ ভাই ।
 ষাটলে তাতার কাছে জীবন ঝুড়াই ।
 হাত-পা চীন গে ধীরে ধীরে চলে ।
 বুঝে বল কে এমন আছে এ ভৃত্যে ॥

পঞ্চ—১০

উপর থেকে পড়লো ঘূড়ি, ঘূড়িতে ঘিরলো বাঢ়ো ।
 দুরজা ভেদে ঘর পালাল, গৃহহৈর পলায় দড়ি ॥

পঞ্চ—১১

চামড়ার মেহ তার হাড় মাস মাট ।
 এমেশে ওদেশে কিরে শুরা ছুটি ভাই ॥
 গদান্ত পাটি পায় লোকে তাটি চড়ে ।
 রাগিলে উঠিলা গিরে পিঠের উপর পড়ে ॥

পঞ্চ—১২

বাপে নাতি অন্ন দিল অন্ন দিল পরে ।
 যখন পুরো অয় হল মা ছিলেন না ঘরে ॥
 কেবা মেই জন্মাতা কেবা মেই জন ।
 কাহার গিজির নামে পলায় শমন ॥

উপর—৮) জগে, ২) জয়া, ১০) জাল, ১১) জুশ,
 ১২) কুশ ।

ଶ୍ଲୋ—୧୩

ଦେଖିଲେ ବାବେର ମତ ନହେ ମେ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଗ ।
 ଶିକାଯେତେ ମେଇ କିନ୍ତୁ ବାବେର ମୟତୁଳ ॥
 ଗନ୍ଦେଶ୍ୱର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଗୃହି ନହେ କରି ଥାଏ ।
 ରମ୍ବୀ ମୟବେଳେ ତାର ଅତି ସମାଦିର ॥

ଶ୍ଲୋ—୧୪

ଅଛେ ଦୀର୍ଘ ଚାରିଦିକେ ସେ ଦିଲ୍ଲେଷେ ଥାଏଟୋ ।
 ଜ୍ଞମେ ଜ୍ଞମେ ବୁଦ୍ଧି ପାଇ ନାହିଁ ତୁ ଥାଏଟୋ ॥
 କାଟିଲେ ମନ୍ଦିର ବନ୍ଦ ଥାଏଟୋ କିନ୍ତୁ ହସ ।
 ଏ ଦୂର୍ବା ସତ କାନ୍ଦେ କୃତ ଥିଲୁ ହସ ॥

ଶ୍ଲୋ—୧୫

ଶ୍ରୋଷାରେ ମର୍ମ ହରି କରିଥାରେ ମୁହଁ ।
 ସେ କଲେତେ କୈଣା ତାର ମେଳ ମର୍ମଚୂର ॥
 କାଳେତେ ଅଧିକ କରେ ଆମ ମୂଣୋ ପାଇ ।
 କି କଣ ବଳହ ଭାଇ ପାଇଲେଇ ଥାଇ ॥

ଶ୍ଲୋ—୧୬

ଅଲେତେ ଅନ୍ଧିଧା ଯେ କଳ ନାହିଁ କରେ ।
 ଅଭାବଜଳ ଦୁଇ ଶିଂ ଦୁଇଦିକେ ଥରେ ॥
 ଅନ୍ଦେର ଉଠାଲେ ତାଳ ହସ କୁଣ୍ଡଳି ।
 କିମ୍ବା ଅତି ହସ ତାହା ବନ୍ଦ ଧୀମାନ ॥

ଶ୍ଲୋ—୧୭

ଦୁଇ ବର୍ଣ୍ଣ ଗାଜ ବଜୁ, ଏକ ଅର୍ଧେ ଗାଛ ।
 ଏକ ଅର୍ଧେ ଶର୍ମୂଳ, ଏକ ଅର୍ଧେ ମାତେ ॥

ଉତ୍ତର—୧୩) ପିହାଳ, ୧୪) ଗର୍ଜ, ୧୫) ଆୟ, ୧୬)
 ପାନିକଳ, ୧୭) ଶାଳ ।

ଶ୍ରୀ— ୧୮

ଯାତ୍ରା ପୁଅୟ ଉଚ୍ଛବେଷେ ଏକହିମେ ପୂର୍ବେ ।
 ଅସମ୍ଭବ ନା ଦେଖ ତାରେ କୃତାର ତୋବେ ।
 ସାହା ଦେଖ ତଥେ ଯାଏ କରିବେ ଚରଣ ।
 ଗେ ମୟ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଧାରେ ଦେବତା ବ୍ରାହ୍ମଣ ॥

ଶ୍ରୀ— ୧୯

ଦିଲ୍ଲୀ ଯମଣୀ ତାମ ଦଶକୁଳା ପତି ।
 ପକ୍ଷପୂର୍ବ ହସ ପତି ନାହିଁ ପଞ୍ଚପତି ।
 ପତିର ପିତାର କୋନ ପୁଅୟ ନା ହଟେ ।
 କେବା ମେଟ ଶରୀର ହସ ଚିନ୍ତା କରି ସବ ॥

ଶ୍ରୀ— ୨୦

ଅନ୍ଦେଶେ କଟକ ବୁଦ୍ଧ ଦର୍ଶାନ ମ ନାହିଁ ।
 ପାଟିଲେ ମହୁଣ୍ଡ ଗନ୍ଧ ତାହାରେ ଦେବିବ ।
 ମହୁଣ୍ଡ ଦୋରିବ ଗନ୍ଧ ବଜ ଦୂରେ ଯାଇ ।
 ପାଟିରା ଡର୍ଶାରେ ଲୋକେ ଅଯନି ଦେବିବ ॥

ଶ୍ରୀ— ୨୧

ଆଶର୍ଯ୍ୟ ଦେଖ ତାହି ବିଦିର ବିକ୍ରହମ ।
 ଶ୍ରୀ-ପୁଙ୍କୁଷ କତ୍ତା ତାଣ ନା କରେ ମୃଦୁମ ।
 ଭର୍ତ୍ତାଚ ତାହାର ସଂଶ୍ରାନ୍ତମେ ବୃକ୍ଷି ପଥେ ।
 ଦେଖିଲେ ତାହାରେ ଚମକେ ଉଠେ କାହିଁ ହ ॥

ଶ୍ରୀ— ୨୨

ଅଳ ମଧ୍ୟେ ଅଳ୍ପ ତାର ଜଳ ମଧ୍ୟେ ରାତ ।
 ପୁଅୟ ଶୋକ ନାହିଁ ତାର ମର୍ବିଲୋକେ କଥା ।
 ଚକ୍ର ନା ମୁଦି ଯାଇ ନିଜ୍ରା ବିଦିର ସକନ ।
 କବନେ ବୁଝ ଭାବୁ କହେ କେ ଆଜେ ଏମନ ॥

ଉତ୍ତର— ୧୮) ଶିଳ-ନୋଡ଼ା, ୧୯) ଶ୍ରୋଗନୀ, ୨୦) କୋଠାଳ,
 ୨୧) ମୟୂର, ୨୨) ସାଚ ।

(୬)

ଶତ—୨୩

ଶୁଚ ମମ ମାଥା ତାର କଣ୍ଠ ମମ ଧାର ।
କେଶଚିନ ସମ୍ମତ ଉପରେ ଅଟୋଭାବ ॥
ଯୋଗୀ ଆୟି ନତେ କିନ୍ତୁ ଗାୟେ ଯାଏ ତାଟ ।
ବ୍ୟାଚ ପଞ୍ଜିତ ତାହା ଯଂକେତେ ଝାନାଟ ॥

କେଶକୁଳ

ଶତ—୨୪

ରଖନୀତେ ଅୟ ତାର ଦିବମେ ମରଣ ।
ମିଳା ଆୟେ ଶୂନ୍ୟ ପଥେ କରଯେ ଭ୍ରମ ॥
କଷେ ଦର୍ଶନ ହୁଯ କଷେ ଅଦର୍ଶନ ।
ଆଲୋକେ ପଡ଼ିଗେ ମବେ ବଳେ ଅଗନ୍ଧନ ॥

ଜୋନାକୀ

ଶତ—୨୫

ରମ୍ପୀଗଣେର ବଳ ହେନ କିବା ଆଜେ ।
ଶ୍ରୀକାର୍ଣ୍ଣବା ପଲି ଭାଇ ଶୋନ ମମ କାଚେ ।
ମଙ୍କଳେ ଦେଖିତେ ତାହା ଅନୋହାମେ ପାର ।
ଦ୍ୱାମୀ ତାର ନାତି ଦେଖେ ବୁଝେ ଉଠା ଦାର ॥

ବିଦ୍ଵା

ଶତ—୨୬

ନାଟ ଭାଇ ଖାଚୁ ଖାକଳେ କୋଖାର ପେତେ ।
କହେନ କବି କାଲିଦାସ ପଥେ ସେତେ ସେତେ ॥

ଲେଖକାଟୀ

ଗକ

ଶତ—୨୭

ମାଂସେର ଶିଃ ମାଂସେର ପର । ମୁଖେ ତୋର ପିଠେ ଘର ॥] ଶ୍ରୀମଦ୍

ଶତ—୨୮

ଅନ୍ତ୍ୟ ଧଳା କର୍ମ କଣ୍ଠ କୌମରେ ଗୁଡ ଗୁଡ଼େ ହାର ।
ଲାକ୍ଷ ଦିଲେ ଶିକାର କରେ ଉର୍କୁଶାନ୍ତୁଳ ତାର ॥

କଣ

ଶତ—୨୯

ମୁଖେର ନିକଟ ପାଇଁ କୁମି ପାଖ ଆୟି ଥାଇ ।
ବେରେ ନାହିଁ ପେଟ ଭରେ ବାଡ଼େ ଛୁଦ୍ଧା କି ବାଲାଟି ॥

ଚନ୍ଦ୍ର

(৭)

শ্রেষ্ঠ—৩০

কেো-কেো শব্দ বৰে হোমুৰা যো নহ ।

গলায় পৈতা বামুন নহ ॥

শ্রেষ্ঠ—৩১

এগটুখানি বৰে চূণ কাম কৰো ।

অমন মিস্ত্ৰী নাই ষে জেদে গড়ো ॥

শ্রেষ্ঠ—৩২

চৌপি হৌপি হাঁপি, ছই গা দিয়ে চাপি ।

শ্রেষ্ঠ—৩৩

বুক আছে পিট আছে হাত দুইখান ।

সাথা নাট মুখ নাই গোকে গিলে পান ॥

শ্রেষ্ঠ—৩৪

আঁত ত বিশের কাতল মাচ পদ্ম বিশের পাতা ।

কোন শান্তে লেখা আছে ফলের আগার পাতা ॥

শ্রেষ্ঠ—৩৫

সবাকাৰ খৰে শিৰে নাই খৰে কেশে ।

হাত-গা নাই তাৰ খৰে সে কিসে ॥

শ্রেষ্ঠ—৩৬

গাখ-নাই ডুড়ে ঘায়, মুখ নাই ডাকে ।

বৃং ফুট আলো ছুটে কান ফুটে হাঁকে ॥

শ্রেষ্ঠ—৩৭

গাচ পোয়ানে তুলে মাটি ব'ত্ৰশ পোয়ানের ঘাড়ে ।

কোথুকাৰ এক বৃত্তি এসে মেলকো অক্ষকাৰে ॥

উক্তর—৩০) চৰকা, ৩১) ডিম, ৩২) মই, ৩৩) আমা,

৩৪) আনাদিস, ৩৫) সাথাপুৰা, ৩৬) মেৰ,

৩৭) ভাত খাওয়া ।

(୮)

ଅର୍ଥ— ୩୮

ଆକାଶ ଧେକେ ପଡ଼ିଲ ଧାଳ, ଧାଳ ଦୁମ ଦୁମ କରେ ।

ବୁନ୍ଦାଗଲେ ଆଶ୍ରମ ଧରଣେ କେ ଛେଦାତେ ପାରେ ॥

ଅର୍ଥ— ୩୯

ସତକ ଗୋପନେ ଧାଟକ କିଣ୍ଠ ନାହିଁ ନର ।

ରବି କର ଜାପେ ଖାଲ ହସ୍ତ ଅତିଶ୍ୟ ହ ॥

ବୌଧଳେ ନାତିକ ରମ ଏ ଆଶ୍ରମୀ ଅତି ॥

ବୃଦ୍ଧକାଳେ ହସ୍ତ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରସବତୀ ॥

ଅର୍ଥ— ୪୦

କାଠେର ଶ୍ରୀକଟି ମେଘ ଆତିର ବାହୁମ ।

ଚାଟ ନାଟ ଦୁଖ ତାର ଜୟାଯ ଶାତ୍ର ହ ॥

ବଳ ଦେଖି ଏହି ହାତ ଅପରାଧ ଦୀନ୍ତି ॥

ଗନ୍ଧର ଗଲାର କିଣ୍ଠ ଶାତ୍ରହନ୍ତି ବୀଧା ॥

ଅର୍ଥ— ୪୧

ଏଟିର ମଧ୍ୟେ ବ୍ରତ ଦିଲେ ମାଗ୍ର ଭୀତାରେ ରଟିଲୋ ଶୁଣେ ।

ବାହିରେତେ ଛିଲ ସାଜାଇଲାଠାଟାଳ କରେ କାଣୀ ॥

କହେ କଣି କୈଲାଖ ତାବ ବସେ ବୀର ମହିମ ॥

ଅର୍ଥ— ୪୨

ଦେଖେ ଏଳାମ ବୀରଙ୍ଗଣେର ହାଟେ ।

ଆଟ-ପା ଦୁଇ ଖୂର ଶିର ତାର ପିଠି ॥

ଅର୍ଥ— ୪୩

ଉଠିଲେ ପକ୍ଷୀ ଝୁମୁର ଝୁମୁର ନାମତେ ପକ୍ଷୀ ଧୌଧୀ ।

ଆଶାର କରାତେ ଗେଲ ପକ୍ଷୀ ଲେଜ ଧାନ୍ତୋ ବୀଧା ॥

ଉତ୍ତର— ୩୮) କୁର୍ବା, ୩୯) ପାନ, ୪୦) ଖେଳଗାତ, ୪୧)

ପିଲ (ଦରଣ), ୪୨) ଦୀଭି, ୪୩) କାଳ ।

— ୫ ସମାପ୍ତି :—

ଉତ୍ତରାଦେଶ—ରାଗାଶ୍ରମ ।